

İşğaldan azad edilən ərazilərin bərpaası iqtisadiyyatımızı gücləndirəcək

Müzəffər Azərbaycan Ordusu ölkə Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Qarabağda şanlı tarix yazdı, torpaqlarımız erməni işğalçılarından təmizləndi. Hər gün cəbhədən qələbə xəbərləri gəldi, düşmən əlində olan kəndlərimiz, şəhərlərimiz işğaldan azad edildi. Bu günlər ərzində bütün dünya həm də Azərbaycan xalqının həmrəyliyinin, Ali Baş Komandanına inamının şahidi oldu, xalqımızın gücünü gördü.

İndi Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa etməklə yanaşı, həm də iqtisadiyyatını bütövləşdirir. 30 il ərzində erməni terrorçuları işğal etdikləri ərazilərimizi - kənd və qəsəbələrimizi, böyük şəhərlərimizi viran qoyublar, infrastrukturu, evləri dağıdıblar, təbii sərvətlərimizi talan ediblər. İşğal nəticəsində 7 rayon mərkəzi, 6 şəhər, 12 qəsəbə, 900-ə yaxın kənd, 700-dən çox xəstəxana və tibb müəssisəsi, 6 dövlət teatri, 368 klub və 85 musiqi məktəbi, 150 min yaşayış evi və mənzil, 927 kitabxana, 44 məbəəd, 9 məscid, 473 tarixi abidə, saray və muzeylər, 40 min muzey eksponatı, 160 körpü və digər infrastruktur obyektləri, 6000 sənaye, kənd təsərrüfatı və digər müəssisələri məhv edilib. Bu ərazilərdə vaxtilə 1 milyon hektardan çox kənd təsərrüfatı sahəsi, o cümlədən 127,7 min hektar suvarılan torpaq və 34,6 min hektar üzüm və meyvə bağları ziyan çəkib.

Ancaq bütün bu vəhşiliklərə, talanlara baxmayaraq Azərbaycan dövləti işğaldan azad edilmiş kəndləri, şəhərləri yenidən bərpa etmək əzmindədir, bunun üçün ölkəmizin kifayət qədər resursları, iqtisadi potensialı var. Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, "...Düzdür, o kəndlərdən bir şey qalmayıb. Eybi yoxdur, bərpa edəcəyik. Azərbaycan xalqının da, dövlətinin də buna gücü çatacaq. Təki torpağımız azad olsun. Təki bayrağımız işğaldan azad edilmiş bütün torpaqlarda qaldırılsın. Biz əsgərlərimizin, zabitlərimizin canı-qanı bahasına bu torpaqları azad edirik. Həm döyüş meydanında, həm siyasi müstəvidə özümüzü təsdiqləmişik, dünyaya təsdiqləmişik. Azərbaycan xalqını qürurlu xalq kimi, cəsarətli xalq kimi, yenilməz xalq kimi təsdiqləmişik. Heç bir təzyiq bizə təsir edə bilməz. Heç bir hədə-qorxu bizi yolumuzdan döndərə bilməz. Çünki haqq yolundayıq, yumruq kimi birik. Bu birlik əbədidir və əbədi olacaqdır!"

Torpaqlarımız tam şəkildə işğaldan azad edildikdən sonra bərpa proqramları həyata keçiriləcək, Qarabağ torpaqlarına yeni nəfəs veriləcək, insanlar öz yurdlarına qayıdacaqlar. Tezliklə işğaldan azad edilən ərazilərdə geniş miqyasda iqtisadi, sosial layihələr və aktiv məşğulluq proqramları icra olunacaq, xüsusən də kənd təsərrüfatı və istehsal yönümlü çoxsaylı ailə təsərrüfatlarının yaradılması ilə insanların məşğulluğu təmin ediləcək. İlk növbədə infrastrukturun bərbasına başlanılacaq, geniş miqyaslı səhvi proqramlar icra olunacaq. İqtisadiyyat və sosial həyat tamamilə yenidən qurulacaq. Bunun üçün böyük həcmdə maliyyə resursları tələb olunsada, dövlətimiz bunu həyata keçirəcək. Çünki Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonların iqtisadiyyatının bərpaası və inkişafı növbəti onilliklərdə Azərbaycan iqtisadiyyatına böyük töhvələr verəcək.

Azərbaycan Prezidenti artıq bu məsələdə öz qətiyyətli mövqeyini ortaya qoyub: "Biz hər şeyi inventarlaşdıracağıq, orada qalanların uçotunu aparacağıq, bizə vurulmuş ziyanın həcmi qiymətləndirəcəyik və təbii ki, bundan sonra artıq bizim vətəndaşların oraya qayıdacağı mərhələdə müvafiq hüquqi prosedurlar aparılacaq, biz təcavüzkarı məsuliyyətə cəlb edəcəyik. Odur ki, perspektivdə, fikrimcə, 50 il ərzində bu, qeyri-neft sektorunun inkişafına yaxşı təkan verəcək, qısamüddətli perspektivdə isə bu, məsrəf tələb edəcək. Lakin başa düşürsünüzmü, Qarabağı bərpa etmək, onu yer üzündə ən gözəl və həyat üçün rahat guşələrəndən birinə çevirməkdən bizi dayandıra biləcək maddi maneə yoxdur".

Qarabağ çox zəngin təbii ehtiyatlara malikdir. Bu regionun iqtisadiyyatının bərpaası və yenidən qurulması Azərbaycan iqtisadiyyatının böyüməsinə təkan verəcək. Təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, burada 160 müxtəlif qiymətli metal yatağı var. Kəlbəcər, Laçın, Zəngilan, Tərtərdə qızıl, gümüş, civə, mis, qurğuşun, daş kömür, rəngli, dekorativ daşlar və digər yataqlar mövcuddur. Ermənistanın ixracında mühüm yer tutan dağ-səndək məhsulları sırasındakı qızıl, mis, mis filizləri və konsentratlarının, həmçinin qiymətli metalların konsentratlarının xeyli hissəsinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki Söyüdlü (Zod), Qızılbulaq, Vejnəli qızıl, Mehmana polimetal və Dəmirli mis-porfir yataqlarından hasil olunub. İndi bu zəngin və qiymətli yataqlar Azərbaycan dövlətinin sərəncamına qayıdır və onların yenidən istismarına başlanması investisiyaların cəlb olunmasına, qeyri-neft sektorunda yeni gəlirlərin əldə edilməsinə, iş yerlərinin yaradılmasına, ixrac potensialının artırılmasına imkan verəcək.

Çox yüksək iqtisadi potensiala malik Qarabağın iqtisadiyyatının yenidən qurulması ilə burada sənayenin, xüsusilə də emal sənayesinin, kənd təsərrüfatının, tikinti sektorunun, təhsil və səhiyyənin, turizmin inkişafı üçün böyük imkanlar açılacaq. İşğaldan əv-

vəl Azərbaycanda istehsal edilən kənd təsərrüfatı məhsullarının 35-40 faizə qədərini bu regionun verdiyini nəzərə alsaq, onun iqtisadiyyatımızın gələcək inkişafındakı yerini və rolunu aydın təsəvvür etmək olar.

Torpaqlarımızın uzun müddət işğal altında saxlanması Azərbaycan iqtisadiyyatına çox böyük ziyan vurub. 1 milyona yaxın insan qacqın və məcburi köçkünə çevrilib, dövlət illərlə onların qayğısını çəkib, milyardlarla manat vəsait xərclənib. İşğal altındakı maddi və mənəvi sərvətlərimiz talan olunmaqla yanaşı, 27 il ərzində ölkə iqtisadiyyatı Qarabağ regionunun iqtisadi potensialından yararlanmaq və gəlir əldə etmək imkanlarından da məhrum olub.

Əslində Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı rayonların hər biri özünəməxsus zəngin təbii resurslara, yüksək iqtisadi potensiala və inkişaf perspektivlərinə malikdir. Fikrimizcə, bu rayonların iqtisadiyyatının bərpaası zamanı burada ənənəvi sahələrə üstünlük verilməlidir. Məsələn, vaxtilə Qubadının iqtisadiyyatının əsasını taxılçılıq, heyvandarlıq, tütüncülük, baramaçılıq və üzümçülük təşkil edib ki, bu gün də həmin sahələr perspektivli sayıla bilər. Rayonda 27-si mexanikləşdirilmiş olan 31 süd-əmtəə ferması, üzümün ilkin emalı üzrə 2 zavodu mövcud olmuşdur. Süd-əmtəə fermalarının məhsulları yağ-pendir zavodunda emal olunurdu. İnkubator-quşçuluq fabriki və balıqyetidirmə vətəgəsi rayon əhalisini ət və balıq məhsulları ilə təmin edirdi. Tam gücü ilə işləyən asfalt zavodu təkcə Qubadlıya deyil, eyni zamanda, qonşu rayonlara da xidmət edirdi. Daş karxanası və mərmər sexi əhalinin tələbatını əsaslı şəkildə ödəyirdi. Ümumiyyətlə, Qubadlı rayonunda 62 idarə və müəssisə fəaliyyət göstərirdi.

Füzuli rayonunun iqtisadiyyatında taxılçılıq, heyvandarlıq, bostan-tərəvəz aparıcı rol oynayırdı. Bununla yanaşı, rayonun təsərrüfatlarında pambıqçılıq, şəkər çuğunduru, üzüm və meyvə istehsal edilirdi. Rayonun istifadəsində olan kənd təsərrüfatına yararlı torpaq sahəsi onun ümumi ərazisinin 70 faizini təşkil edir. Füzuli rayonunun sənayesi əsasən tikiş, qida məhsullarının istehsalı, elektrik enerjisi, qaz və suyun bölüşdürülməsi ilə xarakterizə olunur.

Cəbrayıl rayonunun ərazisi sement istehsalı üçün qiymətli xammal, mərmər və başqa tikinti materialları ehtiyatları, dəmir filizi ilə zəngindir, hətta neft yataqlarının olduğu da məlumdur. İşğaldan əvvəl rayonun iqtisadiyyatının əsasını heyvandarlıq, üzümçülük və baramaçılıq təşkil edirdi. Son illər 60 min tondan yuxarı üzüm istehsal olunurdu. Rayonda üzümün ilkin emalı üçün zavod, tikiş, xalça, cihazqayırma sexi, ümumiyyətlə, 8 sənaye obyekti mövcud idi.

Zəngilan, Laçın və Kəlbəcər rayonlarının da iqtisadiyyatının əsasını kənd təsərrüfatı, xüsusilə də heyvandarlıq təşkil edirdi. Qoyunçuluq, maldarlıq, arıçılıq, tütüncülük, üzümçülük, meyvəçilik, taxılçılıq kənd təsərrüfatının inkişaf etmiş sahələrindən olmuşdur. Əkinçilik üçün əlverişli şərait vardır. Sənaye müəssisələri yerli xammal növlərinin emalına əsaslanmışdır. İqtisadi rayonda ət-süd məhsulları emal edilirdi, xalça toxunurdu ki, bu sahələri yenidən bərpa etmək mümkündür. Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonu ərazisində qızıl, civə, xromit, mərmər, üzülük tikinti daşları koral, perlit və s. faydalı qazıntı ehtiyatları var. Burada İstisu, Minkənd, Tutunçay kimi mineral bulaqlar, iqlim-balneoloji şərait, dağ meşələri kurort-rekreasiya məqsədləri üçün istifadə edilə bilər.

Ağdam ağır, yeyinti və yüngül sənaye, habelə məhsuldar kənd təsərrüfatı potensialına malik olan zəngin bir rayondur. Rayon ərazisinin 1700 hektar sahəsi meşəlik, 91,3 hektarı isə kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlardan ibarətdir. Kənd təsərrüfatının əsas istiqaməti isə pambıqçılıq, üzümçülük və heyvandarlıqdır.

Dağlıq Qarabağ həm də zəngin mineral su ehtiyatlarına malikdir ki, onların istismarı və ixracının təşkili gəlirli sahəyə çevrilə bilər. Zəngin maddi abidələri və gözəl təbiəti Qarabağda turizmin inkişafı üçün böyük perspektivlər vəd edir.

Bir sözlə, Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə işğaldan azad edilən Qarabağ torpaqları Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün yaxın gələcəkdə yeni potensial iqtisadi imkanlar və iqtisadi güc deməkdir. Qarabağda iqtisadiyyatın bərpaası və müasir tələblər səviyyəsində yenidən qurulması iqtisadi gücümüzə güc qatacaq, iqtisadiyyatımız nəzərə çarpan səviyyədə artacaq və böyüyəcək. Azərbaycan öz iqtisadi göstəricilərinə görə regionun lider dövləti rolunu möhkəmləndirəcək, ölkəmizin dünya miqyasında nüfuzu daha da artacaq, iqtisadiyyatımızı rəqabət qabiliyyətiliyi, sosial-iqtisadi göstəricilər və bütövlükdə əhalinin həyat səviyyəsi də yüksələcəkdir.

Bu gün baş verənlər onu göstərir ki, Azərbaycan ötən illər ərzində sivil vətəndaş cəmiyyəti, güclü iqtisadiyyat və müzəffər ordu qurub, müstəqil dövlətçiliyini daha da gücləndirib, beynəlxalq aləmdə siyasi və hüquqi müstəvidə Qarabağ məsələsində haqlı tərəf olduğunu təsdiqləyib. Bütün bunlar dövlət başçısının düşünülmüş və məqsədyönlü uğurlu siyasətinin nəticəsidir. Bu siyasətin məntiqi yerünü isə xalqımızın birliyi ilə bütün işğal altındakı torpaqlarımızın azadlığa qovuşması, ərazilərin bərpa edilməsi ilə nəticələndi.

Qarabağ Azərbaycandır!

Xatirə HÜSEYNOVA,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru, iqtisad elmləri doktoru